

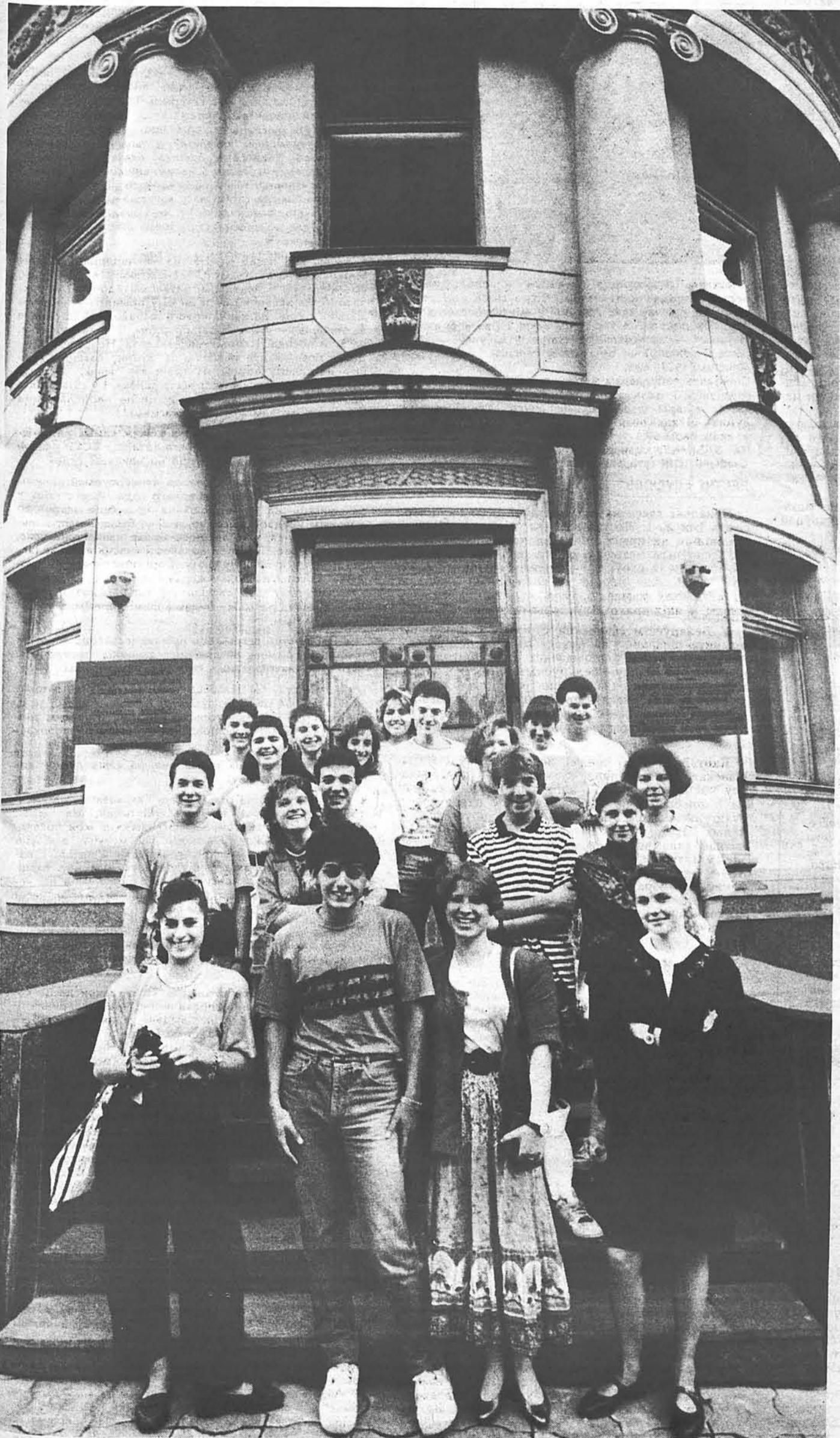
Голас Радзімы

№ 34 (2176)
23 жніўня 1990 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

ТУРИСТИЧНЫ сезон убіраецца ў самую сілу... Мяркую так не таму, што валодаю дынамікай росту замежнага турызму ў рэспубліцы, ды і не аб тым гаворка, а таму, што ўсё часцей і часцей сустракаю турыстаў-іншаземцаў на вуліцах сталіцы. І сярод іх амаль заўжды распознаю землякоў з-за мяжы, нават моладзь, з кім фармальна не маю ўжо этнічнай роднасці, бо і па месцу нараджэння, і па жыццёвай лініі яны з'яўляюцца дбайнымі грамадзянамі сваіх краін пражывання. Інакш і быць не можа, аднак не-не, дзе інтуітыўна, а дзе свядома, ярчэй, чым у «звычайнага» замежнага наведвальніка, загарацца іх вочы непядробным жаданнем зразумець, больш мяккай добразычліваасцю, шчырым інтарсам да краю, адкуль пачынаецца гісторыя іх роду.

З АДНЫХ КАРАНЁЎ

Усё вышэйсказанае смела адношу да дзяцей замежных суайчыннікаў, якія апошнімі ліпенскімі днямі гасцвалі ў Беларускам таварыстве «Радзіма».

Варта адзначыць, што ідэю наведання СССР прапанавала і рэалізавала савецкае таварыства «Родина», аб'яднаўшы з гэтай мэтай дваццаць пяць юнакоў і дзяўчат, выхадцаў з эмігранцкіх сем'яў. (Тая ж доля турыстычнай праграмы, што тычылася Беларусі, была клопамат і адказнасцю таварыства «Радзіма»). Група студэнтаў і школьнікаў з розных краін свету... Афанасій Элефтарыядзі, напрыклад, вучыцца ў сярэдняй школе ў Грэцыі, Мігель Артэга з іспанскага горада Малагі — студэнт інстытута. Былі жыхары Лівана, Бельгіі, Аўстраліі. Таму вельмі заканамерна, што гутарка з маладымі турыстамі хутка звялася да цэнтральнай тэмы: навучэнства. І высветлілася, што ліванец Жорж Мухабіб сёлета вырашыў паступаць у Кіеўскі медыцынскі інстытут. Гэта не навіна, бо, як паведаміў першы намеснік старшыні прэзідыума таварыства «Радзіма» Мікалай Васілёнак, прафесія медыка вельмі прэстыжная ў асяроддзі маладога пакалення замежных суайчыннікаў. І прывёў такую дэталю: з п'ятнаццаці студэнтаў-стипендыятаў таварыства дзесяць вучацца ў Мінскім медыцынскім інстытуце. Задаў і я свае пытанні:

— Што болей за ўсё з убачанага і пачутага ў нашых музеях, тэатрах, на выстаўках запомнілася вам?

— Хатынь, — хорам адказалі яны.

— Што вы ведаеце пра Чарнобыль?

Тут хор прыціх і вылучыў са свае грамады нясмелых «салістаў». А ведае той жа Жорж Мухабіб з краіны кедраў, што ўсіх дзяцей з зоны Чарнобыльскай станцыі эвакуіравалі. Ды яшчэ тое, што хоць рэактар і «засыпалі», але ён працягвае «выпускаць радыяцыю». Мікалай Чыбізубаў з Аўстраліі чытаў, што пілот «гэлікаптэра», які засыпаў чацвёрты блок станцыі, памёр... Не падумаўце, што я папракаю іх у недасведчанасці. Каторы раз даводзіцца канстатаваць факт: замежныя суайчыннікі ў большасці сваёй мала што ведаюць аб выніках чарнобыльскай катастрофы, яшчэ менш аб тых жудасных праблемах, якія яна нам прынесла.

У такіх вольных групах — гэта ў дадатак да заўвагі наконце індывідуальнасці — не існуе аніякіх цяжкасцей з псіхалагічным настроем маленькага калектыву, пошукамі агульнай мовы для яго членаў. Іх гуртуе паходжанне з адных каранёў. Ці гэты здымак таму не доказ?

Кастусь ШАЛЯСТОВІЧ.

УКАЗ ПРЭЗІДЭНТА

АХВЯРЫ СТАЛІНСКІХ
РЭПРЭСІЙ

Апублікаваны Указ Прэзідэнта СССР, у якім прызнаюцца незаконнымі рэпрэсіі, што супрацьчаць асноўным грамадзянскім і сацыяльна-эканамічным правам чалавека, якія праводзіліся ў адносінах да сялян у перыяд калектывізацыі, а таксама ў адносінах да ўсіх іншых грамадзян на палітычных, сацыяльных, нацыянальных, рэлігійных і іншых матывах у 20—50-х гадах, і поўнасцю аднаўляюцца правы гэтых грамадзян.

Савету Міністраў СССР, урадам саюзных рэспублік у адпаведнасці з даным Указам даручана ўнесці ў заканадаўчыя органы да 1 кастрычніка 1990 года прапановы аб парадку аднаўлення правоў грамадзян, якія пацярпелі ад рэпрэсій.

Гэты Указ не распаўсюджваецца на асоб, абгрунтавана асуджаных за ўчыненне злачынстваў супраць Радзімы і савецкіх людзей у час Вялікай Айчыннай вайны, у перадаенныя і пасляваенныя гады.

СВЕДЧЫЦЬ САЦЫЯЛОГІЯ

У ЧАКАННІ ГОРШАГА

Як паказваюць даследаванні Інстытута сацыялогіі Акадэміі навук БССР, наша грамадства апынулася сёння ў драматычнай сітуацыі. 77,6 працэнта апытаных жыхароў Беларусі перакананы, што колькасць нявырашаных праблем і дзяжасцей перабудовы ў рэспубліцы нарастае і канца гэтаму не відаць. Толькі 38 працэнтаў у той ці іншай меры падтрымліваюць эканамічныя рэформы, пачатыя перабудовай. Большасць апытаных песімістычна глядзяць заўтрашні дзень. 70 працэнтаў перакананы, што ў эканоміцы нічога не зменіцца, 37 працэнтаў настроены на пагаршэнне сітуацыі. 73 працэнтаў жыхароў Беларусі адзначаюць сённяшні стан народнай гаспадаркі рэспублікі як незадавальняючы.

Больш за 70 працэнтаў апытаных выказваюць рэзкае незадавальненне забеспячэннем самым неабходным: прамысловымі і харчовымі таварамі, 63 працэнтаў — станам аховы здароўя, 66 — бытавым абслугоўваннем, звыш 60 працэнтаў — экалогіяй навакольнага асяроддзя.

Людзей непакоіць не толькі пагаршэнне матэрыяльнага дабрабыту, але і крызіс у духоўнай сферы.

Ва ўсіх грахах большасць абвінавачвае адміністрацыйна-камандную сістэму.

Нашы адносіны з суседзямі павінны грунтавацца не на догмах і стэрэатыпах, якія дагэтуль пераважалі, а на нааўным балансе інтарсаў, прычым, узаемных. Я бачу іх у рамках ажыццяўлення так званай сярэдняеўрапейскай дактрыны.

Я ў прычыне не згодзен з паняццем «Усходняя Еўропа», якім мы дагэтуль карысталіся. Усходняя Еўропа — гэта, па сутнасці, і мы самі. Нашы бліжэйшыя суседзі на захад — Польшча, ГДР, ЧСФР, Венгрыя, Аўстрыя — краіны не Усходняй Еўропы, а Сярэдняй Еўропы.

Як будаваць з імі адносіны? Першая дамінанта тут — гандал. Другая — культура. Мы павінны вяртацца да здаровага сэнсу, эра паказунага сяброўства, ідэалагічнай аднасці мінула. Трэба шукаць тое, што нас яднала і яднае на працягу многіх стагоддзяў. А заўсёды яднае культура. Варагаваць могуць народы, культуры не варагуюць ніколі.

Я таксама супраць закліку «Назад у Еўропу!», які з'явіўся апошнім часам. Ён проста недакладны. Калі мы так гаворым, мы ў нейкім сэнсе зневажаем саміх сябе, такім чынам мы прызнаём абвінавачванні, якія існавалі не адно дзесяцігоддзе, калі нашы апаненты сцяврджалі, быццам тут варварства, азіятычна. У студэнцкія гады я займаўся этнагенезам славян. Магу сказаць, што мы заўсёды былі ў Еўропе, мы еўрапейцы: Скарына — выдатны дзеяч Адраджэння, Цяпінскі і Гусоўскі — таксама. Таму заклік «Назад у Еўропу!» — недакладны заклік.

Іншая справа, што мы павінны больш актыўна інтэгравацца з Еўропай у палітычным і эканамічным сэнсе, развіваць паняцце агульнаеўрапейскага дома. Яно павінна быць бліжэй і дабраім кожнаму жыхару Беларусі.

(П. КРАУЧАНКА, міністр замежных спраў БССР).

КРЫМІНАЛЬНАЯ СТАТЫСТЫКА

ЗЛАЧЫННАСЦЬ РАСЦЕ

Амаль 180 тысяч злачынстваў, выпадкаў хуліганства і адміністрацыйных правапарушэнняў зарэгістравана ў рэспубліцы за шэсць месяцаў 1990 года. Тэмпы росту злачыннасці ў Беларусі за першае паўгоддзе ўдвая вышэйшыя, чым у 60—70 гады. Рост «п'янай» злачыннасці адзначаны ў 102 гарадах і раёнах БССР.

Найбольш складанае становішча ў Мінску і абласных цэнтрах: тут жыве 33,2 працэнта насельніцтва, а ўчыняецца больш палавіны ўсіх злачынстваў. Ускладняе сітуацыю п'янства. У нецвярозым стане ўчынена тры чвэрці наўмысных забой-

стваў, цяжкіх цялесных пашкоджанняў, згвалтаванняў, 60 працэнтаў разбою і грабжажы. Асабліва неспакойна ў Віцебскай і Гомельскай абласцях — там рост «п'яных» злачынстваў склаў 47,6 і 21,6 працэнта.

У п'янства ўсё больш уцягваецца моладзь. У гэтым годзе ў нецвярозым стане затрымана 4,1 тысячы падлеткаў, а за ўцягненне іх у п'янку пакарана 2 тысячы дарослых. Кожныя два з трох непаўналетніх ва ўзросце ад 14 да 17 гадоў ужываюць спіртное. У выніку ўзровень злачыннасці сярод іх у 4 разы вышэй, чым сярод тых, каму за 30.

ТЭАТР 3 ПАРЫЖА

Спектакль «Нарадзіцца вінавата» — нарадзіцца ахвярай паводле кнігі Пётра Сіхроўскага быў першым, якім пачаў свае гастролі ў Мінску парыжскі тэатр «Лабрадор». Аўтар сцэнарыя і рэжысёр-пастаноўшчык — заснавальніца тэатра, у мінулым — актрыса Стэфані Лоік, прызнаная лепшым рэжысёрам Францыі 1989 года.

Спектакль пабудаваны ў форме інтэрв'ю, якія даюць прадстаўнікі розных пакаленняў: нацысцкія злачынцы, іх ахвяры, дзеці адных і другіх. Галоўная яго думка — ці адказны тыя, хто жыве цяпер, за ўчынікі сваіх бацькоў.

НА ЗДЫМКУ: сцэнарыст і пастаноўшчык спектакля Стэфані ЛОІК гутарыць з гледачамі.

ВЕСТНІ АДУСЮЛЬ

Некалькі дзесяткаў студэнтаў Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна пакінулі ваенныя зборы і адмовіліся ад прысваення звання афіцэраў запasu. Асноўным матывам такога рашэння паслужыла, паводле іх слоў, нежаданне служыць у Савецкай Арміі. Але многім не спадабаліся адносіны да студэнтаў камандзіраў з ваеннай кафедры і ўмовы, у якіх праходзілі зборы.

У Беларускай савецкай па турызму і экскурсіях прынята рашэнне аб сумесным з Міністэрствам культуры БССР правядзенні рэспубліканскага конкурсу на лепшую беларускамоўную экскурсію. Конкурс павінен садзейнічаць развіццю і распаўсюджанню беларускай мовы і літаратуры. Ён праводзіцца ў турысцкіх арганізацыях прафсаюзаў і ўстановах культуры рэспублікі да 15 снежня 1990 года.

Кантэйнер з 40 тонамі медыкаментаў і медыцынскага абсталявання, прызначанымі для жыхароў раёнаў рэспублікі, якія пацярпелі ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС, паступіў у адрас саюза евангельскіх хрысціян-баптыстаў Беларусі са Злучаных Штатаў. Гэта толькі малая частка бясплатнай дапамогі ад амерыканскай хрысціянскай місіі «Інтэрнэшнл Эйд». Усяго ж евангелістамі ЗША плануецца адправіць у Беларусь 400 тон лекаў, раствораў, якія садзейнічаюць вывадзенню з арганізма радыяцыі, медыцынскіх прыбораў і абсталявання, камплектаў аднаразовай бялізны і перавязачных матэрыялаў на суму 2 мільёны долараў.

АРАНДАТАРЫ

У поўнай меры імкнуча выкарыстаць шчодрасць беларускай прыроды ва Ушацкім доследным лягасе. Лекавыя травы, ягады, грыбы і іншыя дары лесу, нарыхтоўкай якіх занялася спецыяльна створаная служба, прыносяць салідны даход. Пры гадавым плане 80 тысяч рублёў гаспадарка ўжо атрымала амаль удвая больш. Важнай крыніцай прыбытку з'яўляецца і пчаларства. Асабліва высокімі смакавымі і лекавымі якасцямі вызначаецца мёд з пасекі, аддадзенай у арэнду пенсіянерам Юліі і Эдуарду Казіцкім. Вопытныя арандатары трымаюць 60 пчаліных сямей. НА ЗДЫМКУ: агульны від пасекі, якую арандуецца пенсіянеры КАЗІЦКІЯ.

ПРАБЛЕМЫ І МЕРНАВАННІ

РЫНЕМСЯ
НА ЗАХАД...

ХАЦЯ ЗАКОН АБ ВОЛЬНЫМ УЕЗДЗЕ І ВЫЕЗДЗЕ ЯШЧЭ НЕ ПРЫНЯТЫ, ПРАБЛЕМА СТАНОВІЦА УСЁ БОЛЬШ ВОСТРАЙ. АБ ГЭТЫМ ІНТЭРВ'Ю, ЯКОЕ ДАУКАРЭСПАНДЭНТУ ІНФАРМАЦЫЙНАГА АГЕНЦТВА НАВІН НАРОДНЫ ДЭПУТАТ СССР АКАДЭМІК ВІТАЛІЙ ГАЛЬДАНСКІ.

— Прыняцце закона аб вольным уездзе і выездзе чарговы раз перанесена на наступную, асеннюю сесію Вярхоўнага Савета СССР. Няма гарантый і таго, што ён будзе на ёй прыняты...

— Гэта мяне непакоіць. Таму што свабода перамяшчэння — неад'емнае права кожнага чалавека, і пакуль яго няма, нельга гаварыць аб пабудове дэмакратычнай дзяржавы. Акрамя таго, адсутнасць права на вольную эміграцыю тармазіць развіццё нашых знешнеэканамічных кантактаў, у тым ліку стрымлівае намеры некаторых дзяржаў аказаць нам фінансавую дапамогу. Побач з несумненнымі дэмакратычнымі дасягненнямі апошніх гадоў сотні тысяч савецкіх грамадзян да гэтага часу вымушаны доўга і прыніжана выпрошваць дазволу на выезд. Нават калі гутарка ідзе аб кароткатэрміновай паездцы да сяброў ці сваякоў...

Амаль год назад Камітэт па міжнародных справах Вярхоўнага Савета СССР, членам якога я з'яўляюся, абмеркаваў і з невялікімі заўвагамі адобрыў праект закона. На вяснянай сесіі ён быў прыняты ў першым чытанні. Але да канчатковага зацвярджэння справа не дайшла — узнік шэраг праблем. З іх толькі адна, на мой погляд, істотная — фінансавая. Не было знойдзена прымальнае рашэнне па абмену савецкіх грошай на валюту замежных краін. На жаль, нашаму рублю да канверсуемасці яшчэ далёка, і ў гэтым плане праблема вольнага выезду цесна пераплятаецца з нашымі эканамічнымі дзяжкасцямі.

— У такім выпадку нават з улікам самых аптымістычных прагнозаў эканамічнага развіцця СССР рашэнне пытання можа зацягнуцца на некалькі гадоў.

— Пераход рубля ў разрад канверсуемай валюты — задача, зразумела, не аднаго года. Але ставіць у залежнасць ад яе вырашэння прыняцце закона аб вольным уездзе і выездзе, я лічу, было б няправільна. Спадзяюся, ужо восенню будзе канчаткова ясна, на якіх умовах і ў якой колькасці савецкія грамадзяне змогуць купляць валюту. Ёсць прапановы аб продажы валюты па вольных рыначных цэнах. Аднак я супраць, таму што лічу, што ў гэтым выпадку для многіх выезд за мяжу будзе вельмі дарагім, а часам і недаступным.

— Ці могуць затрымаць прыняцце закона апасенні накіонт магчымых рассялення савецкіх эмігрантаў-іўрэяў на акупіраваных Ізраілем тэрыторыях?

— Я не стаў бы ўяўляць праблему эміграцыі толькі з выездам савецкіх іўрэяў у Ізраіль. Акрамя таго, на акупіраваных тэрыторыях, наколькі я ведаю, знаходзяцца толькі доли працэнта ад агульнай колькасці выехаўшых.

— Колькі савецкіх грамадзян, на вашу думку, хочучь пакінуць краіну?

— Яшчэ два-тры гады назад, адказваючы на гэтае пытанне, я гаварыў пра дзесяткі тысяч. На жаль, сёння палітыка-эканамічная сітуацыя, на мой погляд, такая, што СССР у бліжэйшы час могуць пакінуць сотні тысяч, а то і мільёны грамадзян. Сацыялагі, напрыклад, прыводзяць лічбу да двух мільёнаў. Ехаць будуць у першую чаргу маладыя людзі, якія не маюць сёння магчымасці рэалізаваць свае здольнасці ў нашай краіне. Факт сумны, але перашкаджаць яму дарэмна.

— У такім выпадку ўзнікшая заклапочанасць накіонт магчымых праблем на заходнім рынку рабочай сілы абгрунтавана?

— Не варта перабольшваць. Новы закон дасць савецкаму грамадзяніну права практычна бесперашкодна пакінуць краіну. Аднак выдача ўязных віз і забеспячэнне работай будзе праводзіцца ў адпаведнасці з заканадаўствам і інтарэсамі той ці іншай краіны. Не выключана, што многім будзе адмоўлена. Уласна кажучы, гэта адбываецца ўжо сёння, калі некаторыя краіны праводзяць своеасаблівыя конкурсы сярод савецкіх грамадзян, хто жадае атрымаць работу за мяжой. Патрабаванні да прафесійнай падрыхтоўкі дастаткова высокія, і ў выніку ўязную візу атрымаюць нямногія. Тут больш прычын для непакоенасці ў нас — краіну пакідаюць высокакваліфікаваныя спецыялісты, на падрыхтоўку якіх затрачаны значныя сродкі.

— Ці можна неяк змяніць сітуацыю?

— Перш за ўсё для высокакваліфікаваных навукова-тэхнічных кадраў павінны быць створаны адпаведныя ўмовы. Гэта і аснашчэнне сучасным абсталяваннем, і аплата працы, і сацыяльная абарона, і многае іншае. Я — рэаліст і разумею, што пералічаныя праблемы хутка не вырашыш.

Але што-небудзь можна зрабіць ужо сёння. У навуковай сферы — прадаставаць маладым вучоным магчымасць доўгатэрміновых стажыровак і работы ў развітых краінах Захаду. Як у нас, так і за мяжой трэба адкрываць сумесныя навукова-даследчыя цэнтры.

Універсальных рэкамендацый у гэтым пытанні быць не можа, але ў любым выпадку палітыка забароны, як паказвае сусветная практыка, непраймальная.

Гутарку вёў Сяргей ЗАЙЦАЎ.

МЕЦЬ УЛАСНУЮ ГОДНАСЦЬ

ЯК ВЫРАШАЛІ ЛЁС ВІЛЕНШЧЫНЫ

Некалькі тыдняў назад на пасяджэнні Вярхоўнага Савета рэспублікі прагучала прапанова дэпутата П. Садоўскага перагледзець заяву Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР ад 29 сакавіка 1990 года аб сумежных з Літвой паўночна-заходніх тэрыторыях. Вельмі паважаны мной дэпутат адзначыў свае дыскамфортныя адчуванні ў сувязі з гэтай заявай, якія асабліва

сказваюцца тады, калі яму даводзіцца сустракацца з асобамі таго ж рангу з суседняй рэспублікі — Літвы. Вось яна, славуцкая наша далікатнасць і сціпласць! А ці маем мы падставы для такога дыскамфорту!

Давайце прыгадаем гісторыю больш чым пяцідзесяцігадовай даўнасці.

Вільня і Віленшчына на працягу стагоддзяў былі тэрыторыяй, якая належала славянскаму, беларускаму этнасу. Гэтае становішча зафіксавана і «Этнаграфічнай картай беларускага племені», якая была створана акадэмікам Я. Карскім у 1903 годзе. Гэты акадэмік у сярэдзіне 20-х гадоў узначаліў так званое «Полацкае зямляцтва» з цэнтрам у Ленінградзе, якое вяло вельмі актыўную барацьбу супраць палітыкі беларусізацыі ў БССР. Тым не менш тагачасная навуковая этыка не дазваляла змешваць аб'ектыўную ісціну і асабістыя сімпатыі. Менавіта таму праца Я. Карскага «Беларусы» і заслугоўвае поўнага даверу.

Вільня заставалася цэнтрам культурнага жыцця беларусаў нават і тады, калі адпаведна з умовамі Рыжскага міру (1921 г.) яна разам з Заходняй Беларуссю апынулася ў складзе буржуазнай Польшчы. Газеты Савецкай Беларусі ўвесь міжваенны перыяд называлі Вільню сэрцам Заходняй Беларусі. Не віна, а бяда жыхароў Віленшчыны, ды і ўсёй нацыі ў тым, што яна апынулася па-за межамі гісторыка-этнаграфічнай тэрыторыі Беларусі. Суседняя дзяржава вырашалі свае спрэчкі за яе кошт. Так адбывалася ў 1920—1921 гадах, па гэтай рэцэпту дзейнічалі ў 1939 і 1940 гадах.

Пачатак другой сусветнай вайны супаў з вызваленнем паходам Чырвонай Арміі на землі Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны. Якія б сёння ні ўсплывалі меркаванні, але адмаўляць пазітыўнае значэнне гэтай падзеі наўрад ці хто зможа. Народ вітаў Чырвоную Армію-вызваліцельніцу, звязваў з яе прыходам надзею на лепшую будучыню і глядзеў на яе як на гарант міру ў час сусветнага пажару, які палымнеў на Захадзе. Вядома, большая частка насельніцтва не здагадалася аб тых жахах сталінізму, пад якімі жылі іхнія адзінакроўныя браты і якія неканавана было перажыць і ім. Тым не менш у адным гвалтоўна раз аднаго частак народаў было з'явай прагрэсіўнай. Але, прыкрываючыся гэтымі святымі лозунгамі, сталінізм задавальняў свае імперскія імкненні.

Пасля вызвалення Вільні ў 1939 годзе ў горадзе было створана часовае кіраванне, якое ўзначаліў прадстаўнік вайсковых улад Жыльянін. У горадзе прымаліся тэрміновыя меры для ліквідацыі няроўнасці ў адукацыі — было створана некалькі беларускіх школ. У існаваўшую раней Беларускаю гімназію паступіла 500 заяў ад жадаючых вучыцца ў ёй. Адначасова пры гэтай гімназіі былі створаны курсы для настаўнікаў беларускай мовы ў вясковых школах. Ствараюцца ўмовы для функцыянавання беларускай, яўрэйскай і рускай тэатральных труп.

У газетах даюцца кароткія нарысы аб гарадах, якія знаходзіліся на вызваленай тэрыторыі — у прыватнасці, аб Вільні пісалася, што горад пасля адлучэння зямель Заходняй Беларусі прыйшоў у заняпад.

Тымі ж днямі, а дакладней 3 кастрычніка 1939 года ў Маскву зрабілі бліц-візіт міністр замежных спраў Літвы «понас» Ю. Урбшыс і надзвычайны пасланец і паўнамоцны міністр Літвы Наткевічус. Разам з імі ў Маскву прыбылі ўпаўнаважаныя ў справах СССР і Літвы Ч. Пазнякоў і іншыя. Пасля сустрэчы ў аэрапорце адбылася двухгадзінная гутарка, якую вёў з прыбыўшымі Молатаў. Акрамя памянёных асоб, на ёй прысутнічалі Сталін і Пацёмкін. Пры асвятленні гэтай падзеі літоўскія газеты «націскалі» ў сваіх перадавіцах на факты прыяцельскіх, дружальных зносін паміж СССР і Літвой, нагадвалі дагаворы 1920 і 1926 гадоў (між іншым, абодва яны былі заключаны і падпісаны без удзелу БССР, хоць у іх прадугледжвалася перадача Літве тэрыторыі з Гродна, Навагрудкам, ледзь не да Маладзечна. Гэтыя дагаворы, арыентаваныя на стварэнне прыяцельскіх зносін паміж СССР і Літвой, нацкоўвалі Літву супраць Польшчы і наадварот. Пры гэтым ніводнаму з бакоў не прыходзіла ў галаву пацікавіцца думкай беларусаў, хоць гэтыя здзелкі рабіліся коштам іхняй гісторыка-этнаграфічнай тэрыторыі). Менавіта газеты Літвы маглі б дапамагчы здагадацца, аб чым ішла размова ў час «бліцвізіту». Але займацца палітычнымі прагнозамі ў атмасферы страху і энтузіязму не было каму. Тым больш, што савецкія газеты толькі канстатавалі факт, не даючы ніякай інфармацыі.

На вызваленых землях у гэты час наладжвалася новае жыццё, узмацняліся эканамічныя і культурныя сувязі, пасылалася рознабаковая дапамога. Са сталіцы БССР была ўстаноўлена авіяпаштовая сувязь з гарадамі Заходняй Беларусі — Гродна, Вільняй, Брэст-Літоўскам, Кобрынам. Народ рыхтаваўся да выбараў дэпутатаў у Народны Сход Заходняй Беларусі. Праходзілі мітынгі, дэманстрацыі.

Вось урывак з рэзалюцыі мітыngu, які адбыўся ў Эйшышках (зараз Эйшышкес — Літоўскай Рэспублікі): «20 год народы Заходняй Беларусі... былі прымусова аддзелены ад сваіх адзінакроўных братоў — народаў Савецкай Беларусі... Мы за тое, каб вобласці Заходняй Беларусі ўвайшлі ў састаў Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі...»

Падобныя рэзалюцыі былі прыняты і ў іншых заходнебеларускіх гарадах — Свянцянках (зараз Швянчоніс — Літ. Рэсп.), Баранавічах, Лідзе, Беластоку, Гродна. Але найбуйнейшы ва ўсёй Заходняй Беларусі мітынг адбыўся ў Вільні. На Лукішскай плошчы горада сабралася звыш 75 тысяч чалавек (тагачаснае насельніцтва Вільні — 208 тысяч чалавек). На ім была прынята рэзалюцыя, дзе гаварылася: «Трудзячыся горада Вільню, как і все трудячыся Западной Белоруссии, голосуют за Советскую власть, за присоединение Западной Белоруссии к Советскому Союзу, единодушно поддерживают обращение Временного управления города Белостока». Нагада-

ем чытачу, што ўпамянутае зварот ад 6.X.1939 г. гаварыў аб неабходнасці дамагацца ўваходу Заходняй Беларусі ў склад БССР.

У гэты ж дзень, 7 кастрычніка, у Маскву зноў прыбыла літоўская дэлегацыя, на гэты раз ужо на больш працяглы тэрмін і ў пашыраным складзе. Акрамя ўпамянутых вышэй візіцэраў прыбылі намеснік старшыні Савета міністраў К. Бізаўскас, камандуючы літоўскай арміяй С. Рашцікіс, дырэктар эканамічнага дэпартаменту І. Наркайціс і шэраг экспертаў. Дэлегацыя была ўрачыста сустрагана намеснікам наркома замежных спраў СССР С. Лазоўскім і яшчэ дзесяццю афіцыйнымі асобамі. Машына перагавораў закруцілася. Забаўляючыся на геапалітычных амбіцыях літоўскай буржуазіі, сталінскае кіраўніцтва разам з літоўскім урадам зрабілі гешэфт за кошт этнічнай тэрыторыі беларусаў. 10 кастрычніка 1939 года паміж Масквой і Каўнасам быў заключаны «Дагавор аб перадачы горада Вільні і Віленскай вобласці і аб узаемадапамозе паміж Савецкім Саюзам і Літвой». Яго падпісалі Старшыня Савета Народных Камісараў народны камісар замежных спраў, ўпаўнаважаны Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Молатаў і міністр замежных спраў, ўпаўнаважаны Прэзідэнта Літоўскай Рэспублікі Урбшыс.

Першы артыкул гэтага дагавора гаварыў: «У мэтах замацавання дружбы паміж СССР і Літвой горад Вільня і Віленская вобласць перадаюцца Савецкім Саюзам Літоўскай Рэспубліцы з уключэннем іх у састаў дзяржаўнай тэрыторыі і ўстаўленнем граніц паміж СССР і Літоўскай Рэспублікай згодна з прыкладзенай картай, прычым больш падрабязна гэта граніца будзе апісана ў дадатковым пратаколе».

Наступныя артыкулы прадугледжвалі і абумоўлівалі пропуск савецкіх войск праз літоўскую тэрыторыю, дапамогу на ільготных умовах узбраеннем і іншымі вайсковымі матэрыяламі літоўскай арміі, няўдзел у кааліцыях, накіраваных супраць аднаго з бакоў. Артыкул чацвёрты дазваляў трымаць абмежаваны кантынгент «савецкіх наземных і паветраных сіл».

Па іроніі лёсу газета «Звязда» № 234 ад 10 кастрычніка 1939 года, у дзень падпісання савецка-літоўскага дагавора, надрукавала дзве карэспандэнцыі з Вільні. Першая аб тым, як працоўныя горада рыхтуюцца да выбараў дэпутатаў у Народны Сход Заходняй Беларусі, і другая пад аптымістычнай назвай «Народ гаспадар свайго лёсу». Але росчыркам двух пераў лёс народа Віленшчыны быў перакрэслены.

11 кастрычніка Молатаў «накрыў стол» у гонар Урбшыса. З найбольш адыёзных постацей мінулага там прысутнічалі І. Сталін, К. Варашылаў, А. Мікаян, М. Калінін, Л. Кагановіч, А. Жданаў, М. Булганін і іншыя асобы. Ад БССР прадстаўнікі запрошаны не былі. Як пісала прэса, «абед прайшоў у цёплай і дружальнай атмасферы».

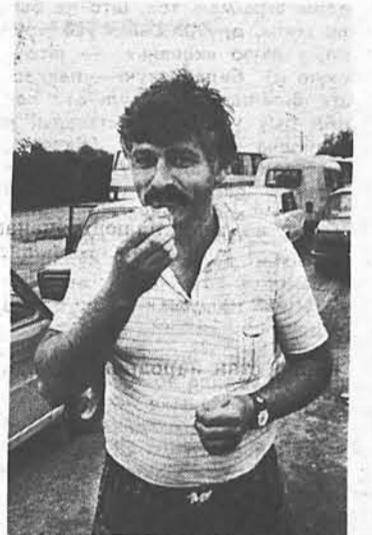
[Заканчэнне на 4-й стар.]

НА

БРЭСЦКАЙ

ТАМОЖНІ

Яшчэ некалькі дзён назад да Брэсцкай таможні цягнуўся бясконцы паток машын, даўжыня якога дасягала некалькіх кіламетраў. І хаця цяжка было папракнуць вартавых граніцы ў маруднасці (працаваць ім даводзіцца звыш усячай меры), чарга за аўтобусаў і машын прасоўвалася чарапашымі тэмпамі. Людзі, хто чакае дагляду, стомленыя, раздражнёныя, а таму не вельмі дбаюць пра чысціню вакол сваіх «дамоў на колах». На абочыну ляжыць рэшткі ежы, шклотара, папера і многае-многае іншае. Не хапае самага неабходнага: туалетаў, буфетаў, дзе можна было б выпіць хаця б шклянку вады.

Савет Міністраў СССР некалькі разоў адмяняў свае ж рашэнні па тэрмінах пропуску за рубж савецкіх грамадзян па ўкладышах да пашпартаў. Так і 10 жніўня, калі павінна была ўступіць у сілу чарговая забарона, выкліканая празмерным вывазам тавараў, якіх і так не хапае, сітуацыя нагадала фінал добрых казак. Позна вечарам у гэты дзень работнікі таможні аб'явілі аўтатурыстам і пасажырам на чыгуначным вакзале, што па выдадзеным да 1 жніўня ўкладышах можна выехаць у любы дзень, пакуль не закончыцца тэрмін дзеяння самога ўкладыша.

Друкуемыя здымкі былі зроблены на Брэсцкай таможні да 10 жніўня.

Фота Л. КЛІМАНСКАГА.

ЯК ВЫРАШАЛІ ЛЁС ВІЛЕНШЧЫНЫ

[Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.]

Можна ўявіць гэту атмасферу: члены літоўскай дэлегацыі задаволена паціралі рукі і палпвалі адзін аднаго па плячы, а за імі, хаваючы «ласкавую» ўсмешку ў вус, назіраў «бацька ўсіх народаў».

Заклучаны дагавор быў скрынкай з двайным дном — адны атрымалі тое, што не было іхнім, другім было ўсё роўна, у якую «кішэнь» — літоўскую ці беларускую — «паклаці» Віленшчыну. Агульны кацёл быў ужо падрыхтаваны, а вогнішча распалена. Цікаваю, з падтэкстам адзнаку дала падпісанню дагавора гітлераўская «Дойчэ альгемейнэ цайтунг». Яна падкрэсліла, што «далучэнне Вільні да Літвы з'яўляецца абсалютна лагічным вынікам савецкай палітыкі ва Усходняй Еўропе».

Дапусціць, што каманда Сталіна не ведала аб тым, хто жыў у Віленшчыне — немагчыма. Молатаў у дакладзе аб знешняй палітыцы СССР гаварыў: «Савецкі Саюз пайшоў на перадачу Вільні Літоўскай Рэспубліцы не таму, што ў ім пераважае літоўскае насельніцтва. Не, у Вільні большасць складае нелітоўскае насельніцтва. Але Савецкі ўрад лічыўся з тым, што горад Вільня, які Польшчай быў насільна «адлучаны», павінен належаць Літве, як такі горад, з якім звязана, з аднаго боку, гістарычнае мінулае Літоўскай дзяржавы, а з другога, спадзяванні літоўскага народа». Як быццам бы з гісторыяй Беларусі і спадзяваннямі жыхароў БССР, Заходняй Беларусі і яе часткі Віленшчыны ён не быў звязаны. Скрынка адчынялася проста — трэба была «смачная нажыўка», і яна была праглынутая тымі, каго праглынулі ў наступным, 1940 годзе, і абстаўлена гэта было найлепшым чынам.

Але вернемся ў Вільню, зазірнуўшы спачатку ў Каўнас — сталіцу Літоўскай Рэспублікі. 12 кастрычніка ў Каўнасе адбылася дэманстрацыя, на якой выступіў прэзідэнт Сметана. Ён падкрэсліў, што адносіны паміж Літвой і СССР былі заў-

сёды дружальныя і ў далейшым гэтая дружба ўмацуецца, што «атрыманне Вільні з'яўляецца вялікай радасцю літоўскага народа». Літоўскі пісьменнік Пятрас Цвірка зрабіў заяву для ТАСС, дзе выказвалася «глыбокая падзяка ад імя прагрэсіўных літоўскіх пісьменнікаў Савецкаму Саюзу і яго правадырам — Вялікаму Сталіну, Молатаву, Варашылаву!» Міністр замежных спраў Літвы Урбшыс накіраваў Молатаву пашчотную тэлеграму са словамі ўдзячнасці і ў гэты ж дзень атрымаў «дружалюбны» адказ. У хуткім часе дагавор паміж Масквой і Каўнасам быў ратыфікаваны.

15 кастрычніка, раніцай, прадстаўнікі ўрада Літвы выехалі ў Вільню для «прыняцця спраў» ад савецкага камандавання і адміністрацыі, 27 кастрычніка ў 9 гадзін раніцы, пасля ўдакладнення ўрадамі фармальнасцей, літоўская армія ўступіла ў Віленскую вобласць, а 28 кастрычніка так званы «віленскі корпус» пад камандаваннем генерала Віткаўскаса ўвайшоў у горад. У 16 гадзін таго ж дня была распачата перадача ахоўваемых савецкімі войскамі дзяржаўных аб'ектаў — тэлеграфа, тэлефона, мастоў і г. д.

Як паведамляў ТАСС, 29 кастрычніка 1939 года ў Вільні адбылася ўрачыстая цырымонія ўзняцця літоўскага флага на гары Гедыміна. Перад публікай у гарадскім садзе выступіў генерал Віткаўскас. Ён адзначыў «радасць літоўскага народа ў сувязі з далучэннем (падкрэслена мной. — А. Ц.) Вільні да Літвы».

А публіка? А народ Віленшчыны? Яны маўчалі. Двухтыднёвая эйфарыя ў сувязі з вызваленчым паходам Чырвонай Арміі, уздым нацыянальных пачуццяў, шчырае імкненне ўз'яднацца ў адзінай сям'і пасля 18-гадовага штучнага размежавання — іхнія жаданні, спадзяванні, памкненні, пачуцці — усё як калісьці, як у 1921 годзе, было аплывана, растаптана і прынесена ў ахвяру імперскай палітыцы двух бакоў.

Дык не будзем жа мы імкнуцца да падабенства з дзеячамі гэтай ганебнай мінуўшчыны і прыносіць у ахвяру адначасовым памкненням уласную чалавечую годнасць. Мы не маем аніякіх падстаў адчуваць сябе дыскамфортна. Няхай адчуваюць сябе дыскамфортна тыя, хто ўдзельнічаў у гэтым, і тыя, хто карыстаецца з гэтага. Мы мусім ведаць сваю мінуўшчыну як далёкую, так і блізкую, такой, якая яна была на самай справе.

А. ЦІТОУ,
старшы выкладчык Мінскага
інстытута культуры.
[«Звязда»].

СТАРОНКІ МІНУЛАГА

СЛАВУТЫЯ АДВАГАЙ НА ВАЙНЕ

Пра якія панічныя ўцёкі, ды яшчэ ўсяго войска, можа ісці гаворка, калі да канца не былі выкарыстаны рэзервы, што знаходзіліся ў Ульяўскім лесе, у тым ліку тры тысячы коннікаў хана Джэлалядзіна, а ў лагеры знаходзілася некалькі тысяч пяхоты і чэлядзі. Не знаходзіць пачварджэння версія Я. Длугаша і ў летапісах, наадварот, яны сцвярджаюць, што «не ўсе нашы біліся, другі і шаблі не выцягваў, бо поле было цеснае».

С. Кучынскі на падставе вывучэння шматлікіх гістарычных матэрыялаў прыйшоў да цвёрдай высновы, што большая частка войска Вялікага княства Літоўскага не пакідала поля бою. Гэта пацвярджае і нямецкі даследчык Е. Пасілье ў «Хроніцы прускай зямлі». Ды і сам Я. Длугаш далей адзначае, што беларуска-літоўскае войска ўдзельнічала да канчатковага завяршэння кампаніі і 18 верасня 1410 года арганізавана пакінула межы крыжацкай дзяржавы. Больш таго, вярнуўшыся дадому, Вітаўт яшчэ паспяхова ваяваў з Інфлянцкім ордэнам і канчаткова ачысціў землі сваёй дзяржавы ад нямецкіх захопнікаў. Наўрад ці мог ён гэта зрабіць, каб усё войска падверглася разгрому пад Грунвальдам.

Тое, што з павярхоўнага падыходу да гістарычных падзей названа ўцёкамі, было ў сапраўднасці дасканала задуманым і рэалізаваным тактычным прыёмам, які значна паскорыў разгром крыжакоў. Манеўр пачалі коннікі хана Багардзіна, за імі, імітуючы адступленне, спачатку адыходзілі крок за крокам, а потым, згодна задумы, кінуліся наўцёкі загадзя вызначаных харугвы правага фланга. Галоўнае было, каб тэўтонцы не заўважылі хітраці. Уцягнуўшы такім чынам крыжакоў у пагоню, удалося знясіліць цяжкую конніцу і, што асабліва важна, парушыць баявыя парадкі ворага. Перад лесам узнімаў ўцёкачы раззішліся дзюйма ручанімі ўправа і ўлева, адкрыўшы такім чынам свабодны праход да

Працяг. Пачатак
у №№ 28, 29, 31, 32, 33.

абозы войска Вялікага княства Літоўскага, які пры дапамозе вазоў быў ператвораны ў абарончы лагер. Разлічваючы на лёгкую нажыву, латвікі рынуліся да фурманак, але перад імі ўзнялася сцяна сялянскай пяхоты і чым бог даў узброенай чэлядзі. Усчалася зацятыя, нябачаная па жорсткасці сутычка. Крыжакоў, бы рыбу па першым лёдзе, глушылі доўбнямі, шлягамі, склютамі, сякерамі, а то проста страціўшы сярод дрэў свабоду манеўра латвікаў сцягвалі гуртам з коней і, як шалёныя сабак, дабівалі на зямлі. Рыцары вымушаны былі адступіць, але «з іх толькі частка вярнулася на поле бітвы». Менавіта гэты эпізод меў на ўвазе вайсковы гісторык, калі пісаў: «Пяхота саюзнага войска паказала здольнасць весці паспяхова баявыя дзеянні супраць цяжкай рыцарскай конніцы».

Закончыўшы паспяхова падманны манеўр, харугвы левага фланга беларуска-літоўскага войска, якое, як пісаў у рамане «Крыжакі» класік польскай літаратуры XIX стагоддзя Г. Сянкевіч, «можна было разбіць, але нельга знішчыць, вярталіся назад і з дзікім воём ураганам ляцелі ў бойку на сваіх хуткіх конях». У бялітаснай раз'юшанасці яны наваліліся на крыжакоў якраз у той момант, калі на польскім крыле ўзнікла крытычнае становішча.

На левым крыле арміі саюзнікаў, дзе біліся польскія і некалькі беларускіх харугваў, падсіленых чэшска-мараўскімі атармамі, таксама было горава. Значная частка польскага войска мела такое ж сучаснае ўзбраенне, якое было ў крыжакоў, але перавышала іх расунай гатоўнасцю змагацца да апошняй кроплі крыві. Уступіўшы на дзве гадзіны пазней у бітву, польскія воіны біліся з вялікай мужнасцю. На працягу больш чым гадзіны яны са здзіўляючай упартасцю стрымлівалі і нястомна штаквалі крыжакоў, не адышлі ні на крок назад, адбіўшы пры гэтым некалькі небяспечных флангавых атак.

Быў момант, калі магла ўзнікнуць паніка. Скаманавана-

ная з чэшска-мараўскіх наёмнікаў харугва на чале з Янам Сарноўскім не вытрымала націску ворага і адышла ў гай, катгарычна адмовіўшыся прымаць далейшы ўдзел у бойцы. Толькі дзякуючы ўгаворам ксяндза Яраша і папрокам кароннага падканцлера, яны вярнуліся ў баявыя парадкі польскага войска.

Бітва з пераменлівым поспехам працягвалася на абодвух крылах яшчэ некалькі гадзін. Было імгненне, калі харугвы галоўнага камтура Куно фон Ліхтэнштэйна пахіснуліся і пачалі крок за крокам адыходзіць назад, але вялікі магістр пільна сачыў за ходам бітвы і падкінуў атрад наёмнікаў, і крыжакі рэзка ўзмоцнілі націск. Асабліва населі рыцары на Кракаўскую харугву, напалову пашаткавалі яе і прабіліся да вялікага каралеўскага сцяга з белым арлом у кароне. Разам з падсечаным сцяганосцам зваліўся долу і свяшчэнны для ўсяго польскага войска вялікі дзяржаўны сцяг. Тэўтонцы нема зарылі ў радасным захапленні.

Усё! — задаволена аглядзіў бараду Урліх фон Юнгінген і загадаў трубіць у трубы, біць у літаўры. Натхнёныя гукам перамогі, крыжакі заспявалі свой гімн: «Узрадуемся, браты, богу, што зламаў рог язычнікам!» Магутны спеў перакінуўся з правага на левае крыло і ахапіў усё тэўтонскае войска. Але заўчасна ўсцешыліся крыжакі. Не маглі і падумаць яны, што смерць ужо лунае над многімі з іх, а да ганебнага паражэння, якога ордэн не ведаў за ўсе часы свайго існавання, засталася адно імгненне, кароткае, як бляск начной маланкі, як свіст стралы каля вуха.

На дапамогу крававякам Вітаўт падкінуў тры харугвы, ды і палякі, як піша Я. Длугаш, «адкінуўшы апанаваўшыя іх сумненні», перайшлі з падвойнай энергіяй у наступ. Сеча кіпела на ўсім працягу лініі сутыкнення праціўнікаў. Мужна секліся чэшска-мараўскія атрады, сярод якіх то тут, то там мільгала рослая фігура палымянага Яна Жыжкі.

Станіслаў ЦЯРОХІН.

МІЛАСЭРНАСЦЬ

СТУКАЕМСЯ

Ў КОЖНЫЯ ДЗВЕРЫ...

Летась у Лондане пачаў дзейнічаць «Беларускі камітэт дапамогі ахвярам радыяцыі», мэта якога — дапамагчы усім беларусам, якіх закранула чорнае крыло чарнобыльскай бяды. Ініцыятарам ягс стварэння з'яўляецца Аляксандр Надсон.

Вясной гэтага года ён ужо пабываў на радзіме пасля 50-гадовай разлукі. З дазволу правадніка вагона, у якім ехаў, айцец Аляксандр загрузіў медыкаментамі ўсё яго службовае купэ.

У жніўні Аляксандр Надсон зноў прыехаў у Беларусь і наведваў Гомельшчыну. І зноў — з ацэнкай міласэрнасці. На 30 тысяч фунтаў стэрлінгаў прывезлі ў гэты раз члены «Камітэта дапамогі» аднаразовых шпрыцаў, абсталявання для пералівання крыві, медыкаментаў, неабходных для дапамогі пацярпелым ад аварыі. Усё гэта было перададзена адной з бальніц Мінска, Гомельскай абласной і Хойніцкай раённай бальніцам. — Мы ж, па сутнасці, нічога не ведалі

пра маштабы няшчасця. — расказвае айцец Аляксандр. — Інфармацыя была адна: усё добра, і вялікай бяды не здарылася. Толькі ў 1988 годзе стала пакрысе праясняцца карціна. Тады мы, беларусы, хто жыў у Вялікабрытаніі, стварылі «Камітэт дапамогі» і цяпер

стукаемся ў кожныя дзверы, дзе жывуць добрыя і чулыя людзі, з просьбай аб дапамозе. У ходзе сустрэч, — гаворыць айцец Аляксандр, — мы вызначылі цэлы спіс канкрэтных медыкаментаў, якія неабходныя лячэбным установам Беларусі. Вер-

немся ў Лондан — зноў будзем рытывацца да паездкі.

НА ЗДЫМКАХ: Аляксандр НАДСОН з хойніцкімі дзецьмі; выгрузка медыкаментаў, прысланых «Беларускім камітэтам дапамогі» для Хойніцкай бальніцы. Фота С. ХАЛАДЗІЛІНА.

ИЗ КОМПЕТЕНТНЫХ ИСТОЧНИКОВ

ИНТУРИСТ:
ПУТЕШЕСТВИЯ
БЕЗ ПРОБЛЕМ?

ИНТЕРВЬЮ НАЧАЛЬНИКА ГЛАВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ГОСКОМИТЕТА СССР ПО ИНОСТРАННОМУ ТУРИЗМУ В. МАКАГОНОВА КОРРЕСПОНДЕНТУ И. РОМАНОВУ.

— Сегодня наша страна — одна из наиболее привлекательных для путешественников. Однако у Интуриста всего 107 гостиниц, мотелей и кемпингов на 55 тысяч мест, и, чтобы удовлетворить заявки зарубежных туристов, ему как минимум необходимо 200 тысяч гостиничных мест...

— Такую гостиничную базу мы надеемся создать к 2000 году, а пока вынуждены ежегодно отказываться от трех-четыре миллиона зарубежных гостей. В прошлом году в СССР побывало 7750 тысяч иностранцев, или на 30 процентов больше, чем годом раньше.

— Несколько лет назад Интуристу была выделена крупная сумма на осуществление долгосрочной программы развития его гостиничной базы. Как она реализуется?

— Уже в ближайшие два года должны войти в строй 30 новых гостиниц на 15 тысяч мест, еще 13 будут реконструированы, в том числе в Москве, Ленинграде и Ялте. Ведется строительство отелей и в других перспективных с точки зрения Интуриста районах, в частности на Кавказских Минеральных Водах. Введены и вводятся в строй гостиницы в Пятигорске, Кисловодске, Нальчике, Новосибирске, Цесное, Новгороде, Киеве, Херсоне, Одессе, Симферополе, Ташкенте, Ашхабаде. Многие возводятся при активном участии зарубежных строительных фирм.

— Изменился ли поток туристов за последние годы?

— Сегодня больше всего туристов приезжает из США. За год их число практически удвоилось и достигло 170—180 тысяч человек. Далее идут ФРГ, Франция, Италия. Скандинавы путешествуют практически по всем нашим туристским центрам, хотя наибольшей популярностью у них по-прежнему пользуются Москва, Ленинград, курорты Черного моря, Прибалтика, города Средней Азии. Вскоре придет поток гостей из Юго-Восточной Азии, особенно из Южной Кореи.

— Сейчас основной поток иностранных туристов идет через Москву и Ленинград, и если в этих городах из-за нехватки гостиничных мест их принять не в состоянии, даже на короткое время, то нет туристов и в Сибири, и в Средней Азии, и на Украине. Как исправляется нехватка «вездных во-

— Аэрофлот по договору с Интуристом увеличивает и продолжает увеличивать число прямых рейсов из-за рубежа. Сейчас такие рейсы открыты в Тбилиси, Киев, Минск, Ташкент, Сочи, Прибалтику.

— Хватает ли у вас специалистов?

— Нет. До сих пор в стране нет ни одного учебного заведения, которое бы

готовило специалистов с высшим образованием специально для работы в сфере международного туризма. Чтобы исправить положение, фирма обратилась в соответствующие учебные заведения с просьбой об открытии отделений для подготовки специалистов со знанием иностранных языков. Многих своих сотрудников мы посылаем на стажировку за границу.

— Какое место занимает в вашей отрасли совместные предприятия?

— Сейчас у нас двадцать уже работающих совместных предприятий. Ведутся переговоры о создании еще двадцати пяти — не только с туристскими организациями, но и со строительными фирмами, банками, гостиничными сетями США, Японии, Австрии, Италии, Швейцарии, Великобритании, Швеции и других стран.

— Постепенно Интурист теряет монопольное положение на рынке услуг. Если раньше помимо него в сфере туристского бизнеса работали только такие организации, как Совет по туризму ВЦСПС, Бюро молодежного туризма «Спутник» и объединение «Совинцентр», то сейчас созданы и продолжают создаваться десятки новых, в частности, кооперативных, туристских фирм и организаций...

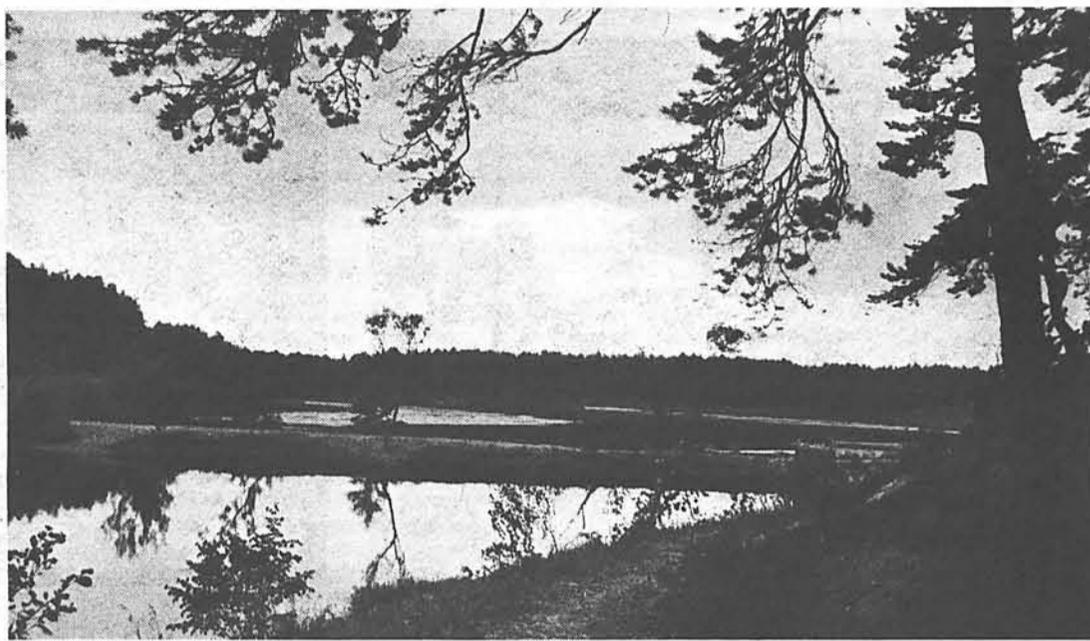
— В целом они работают неплохо. Но в то же время наши конкуренты зачастую используют демпинговые цены. Не зная конъюнктуры, мировых цен, лишь бы привлечь туристов и получить хоть что-нибудь (разумеется, в твердой валюте), они готовы продать тур за полцены. Но спрос намного превышает предложение, поэтому Интурист практически ничего не теряет.

— Как обстоят дела с первыми попытками приватизации, создания семейных гостиниц и пансионатов?

— Пока это наиболее активно происходит в Прибалтике, где развит этнический туризм. К сожалению, сегодня жилищные, санитарные условия в целом по стране не позволяют широко внедрять эту форму приема гостей.

— Интурист получает много валюты в результате своей деятельности. Вы по-прежнему практически все отдаете государству?

— Сегодня туристские центры страны имеют больше хозяйственной самостоятельности, но практически вся заработанная валюта по-прежнему идет в госбюджет, из которого ее централизованно распределяют по туристским центрам. Мы внесли на рассмотрение правительства предложение, согласно которому Интуристу оставалось бы минимум 10 процентов валютных поступлений на развитие инфраструктуры. Местные власти получали бы половину, определенная ее часть шла бы и в бюджет республики.

Беларусь моя...

ЧТО МЫ НАВЯЗЫВАЛИ МИРУ

ЧУЖАЯ ГРЕНАДА

«От Севильи до Гренады в тихом сумраке ночей раздаются серенады, раздаются стук мечей...» Замечено, что Россия, а особенно российские поэты издавна испытывали тяготение к Испании. Иногда это объясняют схожестью исторических судеб: и та, и другая страна, находящиеся на противоположных окраинах европейской цивилизации, играли «буферную роль» в отношении нехристианского мира, окружающего наш континент. Но, может быть, стихотворцев привлекала просто испанская экзотика: плащи и шпаги, кастаньеты и веера?

Мадрид, Толедо, Валенсия, Сарагоса... Но, пожалуй, более всего у нас известна Гренада. В 1926 году М. Светлов написал стихи, которые не только принесли славу самому поэту, но и сделали широко популярным географическое название, ставшее их заголовком. Произведение это давно стало хрестоматийным, позже оно было положено на музыку и распевалось под гитару. Тем не менее смысл его с течением времени и изменением жизненных реалий постепенно начинает ускользать от потомков.

Герой стихотворения — боец гражданской войны, «мечтатель-хохол», который «хату покинул, пошел воевать, чтоб землю в Гренаде крестьянам отдать». Почему в романтически далекой Гренаде? Следует, видимо, понимать так, что война, в которой принимал участие этот парень, воспринималась им как пролог — или составная часть — всемирной революции, чья цель — принести освобождение всем народам, в том числе и трудящимся Испании. Но герою не удалось увидеть свою мечту осуществленной. В украинской степи его настигает вражеская пуля.

Бойцу, озабоченному судьбой гренадских земледельцев, не суждено было узнать, что годы спустя, в ходе коллективизации, земля будет отобрана у его соотечественников, украинцев и русских крестьян. Думается, знал об этом поэт Светлов, но, как и многие его литературные собратья, промолчал. Подобно тому как описанный в стихотворении отряд «не заметил потери бойца», писатели, увлеченные воспеванием боевых и трудовых подвигов, не обратили внимание на гибель миллионов граждан в собственной стране.

Через десять лет после написания «Гренады» началась другая гражданская война — в Испании. Свыше трех тысяч советских добровольцев сражались в ней против франкистов. Ро-

мантическая мечта сделалась явью, идеи пролетарского интернационализма показали себя в действии... Беда только, что успех в этой войне сопутствовал не нашим друзьям. А иные из ее участников закончили жизнь в сталинских застенках.

Затем вторая мировая... В благодарность за услуги и помощь, оказанные ему Гитлером, Франко послал на Восточный фронт «Голубую дивизию». У них — тоже своя солидарность, общие идеалы... Не могу припомнить, откликнулся ли М. Светлов на вторжение испанских солдат в Советский Союз, но аналогичной акции итальянцев он посвятил специальное — и в свое время тоже широко известное — стихотворение, написанное близко к жанру эпитафия.

«Молодой уроженец Неаполя! Что оставил в России ты на поле?» — вопрошает поэт, рассказывая об участии интервента, бессмысленно гибнущего в чужой стране, вдали от родного очага. Строчки у Светлова — будто строчит пулемет: «Я стреляю — и нет справедливости справедливее пули моей!» Но одна ли справедливость для всех?

...В 1983 году слово «Гренада» вновь замелькало на страницах мировой прессы, зазвучало в теле- и радиозфире. Речь шла уже о другой Гренаде, небольшом острове в Вест-Индии, куда высадились американские войска — тоже, чтобы восстановить «высшую справедливость». СССР, если не считать гневных протестов, в события не вмешивался — да и как вмешаться? К тому же наше государство было по горло занято «интернациональной помощью» в Афганистане и улаживанием других сложных и неотложных проблем.

На протяжении десятилетий мы стремились осчастливить другие народы, ближние и дальние. Отдать им, как у Светлова, землю, организовать производство, помочь овладеть самым передовым мировоззрением... При этом само собой подразумевалось, что сами мы счастливы больше некуда и расплачемся бесценными образцами для подражания.

У журналистов существовала специальная рубрика — «Советский опыт». Мы ликовали, когда лидер какой-нибудь малоизвестной, не сразу отыскивающейся на карте мира страны заявлял о намерении объединить своих подданных в колхозы, национализировать мелкие лавочки или начать возделывать банановые плантации по примеру передовых отечественных кукурузоводов — квад-

ратно-гнездовым способом.

Впрочем, и производить какие-либо «прогрессивные преобразования» было вовсе не обязательным. Порой достаточно было просто объявить о приверженности «социалистическому пути», «вечной дружбе» и «притягательной силе великих идей». И сразу же в далекую страну десантировались советники и специалисты, в непроходимых джунглях вырастали гигантские комбинаты и гидроузлы, и в один миг появлялись «МИГи» и другое сверхсовременное оружие — для защиты молодого прогрессивного режима от «коварных происков империализма».

Дело дошло до того, что кому-то из далекого далека наше государство стало казаться дойной коровой, жирной и упитанной, не с рогами — со сверкающей имперской короной на голове... Это наша-то хилая нечерноземная буренушка, у которой для своих деревенских детишек молока не всегда хватает.

Недавно в печати впервые появилась пугающая цифра: 85 800 000 000. Такова сумма, которую задолжали нам наши зарубежные друзья. Ладно, не в деньгах счастье. Но кто вернет тысячи молодых жизней, загубленных на чужой земле, в чужих войнах?

И если сегодня кто-нибудь начнет рассказывать мне о крупных политических и стратегических выгодах, которые получила наша страна, выполняющая свой «интернациональный долг», позволю себе усомниться.

Простите, но я не понимаю, какие выгоды приносит нам, к примеру, Асуанская плотина. И вообще, признаюсь, не вижу, что выиграли мы от многолетнего заинтересованного участия в делах Ближнего Востока. Единственно, что вижу, — такое участие позволило нам несколько отвлечься от неприятных проблем у себя дома. Занимаясь проблемами палестинских беженцев, не заметили, как беженцы появились в собственной стране...

Но вернемся к стихам, с которых были начаты эти заметки. Мудрые поэты хорошо знают истинную цену своим произведениям. «Я оставлю вам в наследство берегательные книжки моих стихотворений, на которых не осталось ни копейки денег», — говорил М. Светлов. — Но зато вам всегда будет что почитать на ночь».

Гренада, Гренада, Гренада моя... Красивые все-таки раньше писали стихи.

Владимир РЕЗНИЧЕНКО,

Чарнобыльскай трагедыі прысвечана новая стужка беларускіх кінематографістаў «Ваўкі ў зоне», якая здымаецца на эксперыментальнай студыі «Беларусьфільма» «Імпульс». Фільм-прытча расказае аб простых узаемаадносінах людзей, якія

засталіся ў зоне пасля адсялення, аб тым, як праламляюцца чалавечыя характары ў экстрэмальных умовах.

Перыпеты сцэнарыя беларускага пісьменніка Анатоля Дзялендзіка [пры ўдзеле Уладзіміра Кісліцына] мяжуюць з да-

кументальнымі кадрамі, што знятыя ў раёнах адсялення пасля аварыі на АЭС, і надаюць рабочае асаблівае даставернасць. Для ўдзелу ў фільме рэжысёр-пастаноўшчык Уладзімір Дзяржын запрасіў вядомых акцёраў Юзаса Кіселюса, Станіслава Садальскага і іншых.

На экраны фільм выйдзе напярэдадні пятай гадавіны чарнобыльскай трагедыі.

НА ЗДЫМКАХ: у час здымак фільма «Ваўкі ў зоне»; выканаўца ролі Радзівона акцёр Юзас КІСЕЛЮС.

Фота У. ШУБЫ.

Віктар ВАСЮЧЭНКА

У П Р О Ч К І

АПАВЯДАННЕ

Мікіта любіў сцюдзёныя зімовыя ранкі, калі кодаб ягонага грузавіка напайняўся боханамі, перапечкамі, абаранкамі з макама, павыпаканымі ўночы. Ён тады грэўся думкаю пра тое, як хораша там, у кодабе, дзе цёплы хлебны дух, дзе маўкліва і ўтульна, дзе ніхто не абзывае скацінаю, казлом, вадзі-вотам. А яго сёння, як прывалачэцца дахаты, зноў абзавуць. Будуць пілаваць па чарзе: спярша Францаўна, потым жонка. А жонка. А ён будзе цярапецц, як цярапецц тыя няшчасныя ў цырку, якіх факір перапілоўвае на дзве часткі. Што ж, вінаваты. Учора быў агрызнуўся, і вось маеш. А лепш было маўчаць, сапці сабе ў дзве дзю-раркі, не звачаць на тое, як яны міргаюць адна адной, перамаўляюцца. Маўчаў жа раней, калі ўпікалі за тое, што не па-іхням, не па-местачко-ваму браў відэльца або нажа. Надаралася, ён спрабаваў распавесці ім за вячэраю пра тое, як лютое на вуліцах сцюжа, як ліпнуць рукі да настывага зялёна, як сонца ападае долу акрэплым яблыкам, і як цёпла дыхае хлеб, раніцою выняты з печы. А Валерыя з Францаўнай глядзелі на яго так, нібыта чакалі, што вось-вось выкачэцца з-за губы жаба. Тады ў іх вочы рабіліся аднолькавыя: сінія ледзяшы, узраўненыя ў вачніцы.

Адной Леакадзі Францаўне дазваляліся доўгія і паважныя размовы за сталом, бо яна ведала ўсё пра планету Зямля і пра мястэчка, што патрэбна ведаць культурнаму чалавеку. Пра кожнага з местачкоўцаў яна магла б распавесці такое, чаго ён сам пра сябе не ведаў: хто з кім спаў, у каго народзіцца дурное дзіця, па кім сумуе турма і хто хэпнуюў замежнае хваробы СНІДу, пра якую не здагадаецца. Яшчэ Францаўна ведала, адкуль маразы: ракеты нарабілі дзірак у іанасферы, і праз іх точыцца ўсясветны холад. Вучыла, як ратавацца ад радыяцыі: двойчы перакіпініць малако, і тады можна піць. Барані бог запарэчыць ёй, ведаў Мікіта, якраз і атрымаеш замест культурных слоў волуха ці вадзі-вота. Тады і засумняваешся: можа быць, і напраўду волух?

А ўчора агрызнуўся. На яго набегла нешта: нейкая зухава-

таць, дзіцячае жаданне хоць неж зварухнуць непахісную, як сцяна, цешчыну ўпэўненасць ва ўсім, што яна мовіць і што робіць. Якраз завітаў Янусь, швагер. Ён нічога, хаця на падпітку мог выкінуць коніка. Калі б Францаўна пра тое ведала, то не чаплялася б да Януса з роспытанні ў той час, як гасць шчыраваў над кавалкам смажанай гусі. Ёй жа карцела ведаць, колькі хлапец зарабляе на сваім трактары, яна ўгаворвала Януса кінуць вёску і перабрацца ў мястэчка, дзе толькі дурны (яна паглядзела ў Мікітаў бок) не зможа як след уладкавацца, а што да бацькоўскае хаты, дык трэба прадаць, бо «дом гэта там, гдзе хараша жыць». Янусь ажно перастаў жаваць, агаломшаны важнасцю мудраслоўя. Але Мікіта ўжо трымцеў: раз утвораць штучку. Так і сталася. Янусь узяў ды ўшчынку Францаўну за бок якраз у той момант, як яна разлівала па кубках саламатку. Францаўна адскочыла, як дзятко, і яе дзяткае цела перанеслася на два метры ўбок. З-за Янусёвай спіны яна паказала на скроню, а потым пальцамі тае ж рукі пастукала па буфце. Валерыя ўсміхнулася ёй аднымі вачамі. Гэтая маўклівая згода паміж імі, мабыць, і раз'ятрыла Мікіту. «Чаго вы паказваеце отак, — сказаў ён, — чаго вы стукаеце? Можа быць, ён якраз і не дурнейшы ад вас, а вы яму паказваеце». Адразу ж ён і выслушаў свайго «волуха» і «казла» і яшчэ шмат прыёмных словаў, якія выскоквалі з цешчынай губы, як шарыкі ў гульні «Спортлато», і глуха бубнелі ў вушак.

Бяседа разладзілася, усе разбрыліся па кутох. У адным — Францаўна горача нашэптвала дачцы так, каб чулі за дзвярыма і Мікіта з Янусем. «Развадзіцца, — казалла яна, — толькі развадзіцца. Каб жа ён багатыр які быў, а то смех адзін, і ты не меней за яго ў хату прыносіш. І нашчот красаты ты красівейшая, дык што ён выступае. А нашчот культуры я не кажу, бо ён прывык у дзярэўні побач са свіннямі, а тут яму не хлеў, а кварцёра. І нашчот душы...» Падлік быў не на карысць Мікіты, і ён моўчкі з тым пагадзіўся. А Янусю ўсе гэтыя размовы былі нішто, бо ён паспеў ужо адамкнуць шапку і выцягнуць адтуль пляшку з чырвоным пеўнем на налей-

цы. Мікіта быў не піток, іншым разам бы адмовіўся, тым болей пітво было цешчынае, але зух яшчэ не ўвесь выветрыўся, і ён глынуў рудаваатай цякоміны. З астатняга, што адбывалася ў той вечар, ён выразна памятаў толькі тое, што пакрыўджаная цешча ўжо добрую гадзіну п'ялскаецца ў ванне, а ім няма як схадзіць у адно мейсца. Тады яны выходзяць на балкон, у цемрыва ночы, і некуды паліваюць, можа быць, нават на дах суседавага аўтамабіля, надна ж ужо цурболіла.

Сёння ён прагнуўся з болем у галаве, праводзіў Януса да аўтастанцыі і паплёўся на працу. Францаўна і Валерыя яшчэ спалі. Пілаваць яго будуць увечары: спярша цешча, потым жонка. Можа быць, і абедзве разам. Пакуль што ўсё ішло як след: ён паварочваў руля, дарога круціла яго, разам з боханамі і перапечкамі, вакол мястэчка, па коле. Выпадкова адвёўшы вочы ад дарогі, ён убачыў хвалістую лінію дрэваў, што прашывалася дзвюма вострымі вежамі касцёла, а над змрочным зелянівам елак зусім невысока вісеў чырвоны кругляк сонца, — яно як быццам рыхталася назусім упасці ў апраметную і не паўстаць з яе аніколі. І ў Мікіты ўпала сэрца: нібыта гэтае вусцішнае сыходжанне сонца ў невядомасць абяцала і яго нейкім чынам выбіць з наезджанае каліяны.

А ён жа прычарпеўся да свайго кола, часамі яму пачувалася ў ім нават няблага. Тады, як вёз праз сцюжу і завіруху абаранкі і хлеб — мяккі, духмяны, цёплы. Можа быць, і яму перападала ад тае хлебнай цёпліны, з чым ён вяртаўся дадому, у іхні выстуджаны пакой. Вечарамі за вокнамі тварылася жалівае: штосьці круцілася, штосьці мільгала ў шыбіне, нібы ў няспраўным тэлевізары; у пакоі халаднавата блішчэла з-пад паўпразрыстай засні электрычнае святло, адсоўвала змрок у куцы, але нікога не саргавала. У такіх вечары Валерыя спышалася пагазіць лямпу і нырнуць пад коўдру, прыхінуцца да яго азблытым, дрыготнім целам. Цяпло, мусіць, адзінае, чаго яна ў ім шукала і дзеля чаго цярапела ягоную нудную прысутнасць удзень. Уначы, калі ёй і яму рабілася горача, ён чуў ад

яе словы, якія прыгадваў уранку і дзівіўся, што яна магла іх вымавіць. У белы дзень Мікіту здавалася, што ён прысніў яе паслухмянае цела, якое ўжо нібыта не хавала аніякае тайны паміж імі і ёю, бо загадка тае сцяны, што ўдзень раздзіляла розных людзей, яго з Валерыяй, вырашалася надзвычай проста: кожны прагне цяпла і, не маючы яго ў сабе, знаходзіць у іншым. Ніякае чужасці не існавала паміж імі, калі яны ўдваіх замірлі, баючыся выпусціць хаця б каліва цяпла, якое, аднак, пакрысе ды няўмольна ўсё ж сплывала ад іх у цемру і цішыню. Было чуваць, як пакутуе без сну Леакадзі Францаўна, жаласна енчылі пад ёю спружыны халаднага ўдывінага ложка.

Праўда, зрэчасу тыя спружыны спыялі нешта веселейшае пасярод начы — калі да Францаўны наведваўся яе даўні сябар, Юзік, чырванатвары мацак гадоў пяцідзесяці. Пасля тых спеваў, якія надна не падабаліся Валерыі, у кватэры панавалі пераможны храп, да якога Мікіта прыслухоўваўся з павагаю і думаў пра тое, што гэта не Францаўна храпе, гэта мухі гудуць, што ў ейным носе, а каб іх было паменей, то і яму жылося б лягчэй. Употаі ён спадзяваўся, што пасля гэтае начы нешта зменіцца, бо Францаўна, хаця і чалавек вышэйшае, чым ягонае, пароды, ды ўсё ж жанчына, ды, глядзі, якая яшчэ спраўна пры сваіх гадах, а цяпер, як гэта высветлілася, дык можа, хоць перастане на яго рыкаць. Аж не. Тое, што было ўначы, таго як бы і не было, яно не датычылася дзённых справаў. І Мікіту па-ранейшаму калолі ў вочы ягоным няўменнем па-местачковаму трымаць відэлец і па-культурнаму гаварыць. Юзік раставаў, як прывід, знікаў на месца, на два, і Мікіта мог толькі здагадацца куды: галоўнымі сярод захапленняў Юзіка былі матацыкл і рыбалка, ужо за імі — жанчыны. Калі Юзік не вярнецца сёння ўвечары, на што малая надзея, то Францаўна будзе лютаваць як ніколі. Наперадзе цяжкі вечар, з доўгімі натацыямі, а можа, нават з віскатам і тупатам ног. Таму Мікіта, загнаўшы машыну, не надна спышаўся дахаты.

Ціснуў шчыры калядны мароз, ад якога зліпалася ў носе. Па вуліцах гуляў зюзя, дыхаў у шыбіны, у людскія твары. Местачкоўцы ратаваліся хто чым: хто кажухом, хто сытнай стравай і пітвам, хто каханнем у зацягнутым спальнях. Ужо сноўдаліся паміж будынкамі дзяды-марозы з сінімі шчокамі, з прымацаванымі насамі і бародамі, усе аднолькава п'янаватыя, з гэтакімі ж п'янаватымі сняготкамі.

ЗАМЕСТ ТАГО, КАБ КВІТНЕЦЬ

З адкрытым лістом да Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, апублікаваным у 32 нумары «Літаратуры і мастацтва», звярнулася група дзеячаў беларускай культуры, сяброў Рады Беларускага краязнаўчага таварыства.

У снежні мінулага года па-ведамляецца ў лісце, адбылася канферэнцыя краязнаўцаў, гісторыкаў, рэстаўратараў, музейных работнікаў, дзеячаў культуры, якая з падставы шырокага прадстаўніцтва ўсіх рэгіёнаў рэспублікі і ўсіх зацікаўленых лёсам культуры арганізаванай атрымала паўнамоцтвы з'езда і адрэдзіла Беларускае краязнаўчае таварыства (БКТ), што існавала ў 20-х гадах да пачатку сталінскага тэрору. З'езд прыняў Праграму, Статут і абраў Радзівона.

Неўзабаве ў Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР былі пададзеныя неабходныя паперы для рэгістрацыі таварыства. Але ў адказе, падпісаным былым намеснікам Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. Мікулічам, катэгарычна адмаўлялася нават сама ідэя стварэння БКТ. Краязнаўцам дазвалялася існаваць адзіна ў якасці секцыі пры Беларускам фондзе культуры.

У маі бягучага года сабраўся Вярхоўны Савет БССР новага склікання, былі абраныя Старшыня і яго намеснікі, утвораны новы Прэзідыум.

Аўтары адкрытага ліста адзначаюць, што ў адносінах да БКТ усё засталася па-ранейшаму. На паўторную заяву аб рэгістрацыі БКТ зноў адказана адмоваі, падпісаная намеснікам Старшыні Вярхоўнага Савета БССР В. Шаладоновым.

«Зноўку са спасылкамі на дробныя хітрыкі закона 1932 года, — пішацца ў лісце, — нам даводзіцца, па якой каліяне трэба ісці да лепшае будучыні».

Адзначаецца таксама, што без увагі засталіся і тлумачэнні ад імя Фонду культуры, а таксама абрунтаваны Зварот да першага намесніка Старшыні Вярхоўнага Савета БССР С. Шушкевіча.

Адмоўнае стаўленне да адраджанага Беларускага краязнаўчага таварыства, на думку аўтараў адкрытага ліста, нельга расцэньваць інакш, чым свядомы эдзек, і таму Прэзідыум павінен выправіць памылку. Гэтага вымагае сённяшняя сітуацыя, заняпадны стан беларускай культуры, нізкі ўзровень гістарычнай і нацыянальнай свядомасці народа. «Тое, што другія народы зберагаюць як найкаштоўнейшы скарб, у нас лічылася, ды і лічыцца смеццем. Дзе яшчэ ўзарвана ці спалена столькі старых будынкаў, столькі цэркваў і касцёлаў, узарана курганаў, высушана рэчак, скалерана мястэчак, зменена гістарычных назваў? Бадай што немагчыма прыгадаць другую еўрапейскую краіну, дзе б гэтак планамерна вынішчалася гістарычная памяць народа».

Як прыклад варварскіх адносін да свайго спадчыны аўтары называюць зусім нядаўняе рашэнне выкарыстаць гістарычныя пабудовы Гальшанскага замка ў якасці кароўніка.

Каб не ўзнікала ніякіх перашкод у гэтай працы, адміністрацыя-камандная сістэма зымала пад прыгнётам і беларускае краязнаўства — галіну культуры, што выступае захавальнікам гістарычнай памяці, аберагае ўсе аднакі нацыянальнага ладу жыцця, увесь назапашаны за тысячгадзі масіў асаблівасцей народа.

«Сёння стан нашага краязнаўства, — сцвярджаецца ў лісце, — нельга параўнаць нават з трагічным станам беларускай мовы. Яно на млявы скону. Адмова ў рэгістрацыі БКТ — гэта абраза нашых патрыятычных пачуццяў і гвалт над нашымі грамадзянскімі правамі».

ВАЧАМІ АРМЯНСКАГА ЛІТАРАТУРАЗНАЎЦЫ

Ішлі на нас
Французы, немцы, шведы;
Паліў жыўцом людзей
Фашысцкі гад.
І горкі наш народ,
І горды наш народ
Глыбіні пекла звездаў
І праўду адстаяў
І наш савецкі лад.
Вякамі ў нас мільёны
Бралі войны
І ледзь не тры мільёны —
Гэты век.
І першы раз
Аж сорок год спакойна —
І нарадзіўся наш
Дзесяцімільённы чалавек.

Пімен ПАНЧАНКА.

Мы армяне, даўно любім і цэнім старажытную беларускую паэзію, такую шчодрую на любоў і дружбу, такую багатую на чалавечыя пачуцці, такую разнастайную ў спосабах паэтычнага выяўлення. Яна мае многа слаўных імёнаў перадавых паэтаў, наватараў, якія смела ідуць на пошукі новых форм, і гэтыя вопыты, у якіх удзельнічаюць перш за ўсё сэрца і любоў да роднай беларускай зямлі, уяўляюць новы ўклад у савецкую і сусветную паэзію.

Да такіх імёнаў належыць паэзія нашага выдатнага сучасніка Пімена Панчанкі. Ён з тых майстроў паэтычнага мастацтва, чые натхненне заўсёды павінна прысутнічаць у жыцці і ўпрыгожваць час.

**

Творчасць аднаго з найбольш выдатных майстроў паэтычнага слова, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Пімена Панчанкі вядома ўсесаюзнаму чытачу яшчэ 30-х гадоў, калі ў рэспубліканскім і цэнтральных выдавецтвах убачылі свет яго кнігі, што знайшлі вялікую колькасць паклоннікаў.

Уважліва сочылі на працягу многіх гадоў за ходам разважанняў аўтара ў яго вершах, міжволі пачынаеш радавацца і захапляцца, што ў Беларусі ёсць вельмі своеасабліва эстэтычная школа, цесна звязаная з жыццём, гісторыяй, якая існуе ледзь ці не пяць дзесяцігоддзяў. На мой погляд, гэта факт адметны. Не б'ядо, калі хто-небудзь яшчэ не паспеў азнаёміцца з гэтым аўтарам больш падрабязна і грунтоўна. Каб нагнаць упущанае, прыйдзеца прачытаць многа кніг Пімена Панчанкі. Чытаць іх не заўсёды лёгка, але задавальненне ад чытання атрымліваецца заўсёды. Бачыш жыццёвы і творчы шлях паэта — бясконда складаны, часам драматычны (і смелы), але які няўхільна вядзе на тую шырокую дарогу, па якой паэт ідзе сёння.

Пімен Панчанка не сібарыт, выдатна ведае і адчувае жыццё, адчувае свайго роднага, родны народ. Паэт прапаноўвае і паэтычнае творчасці — гэтай стваральніцы прыгожага — усё:

На глупства мы трацілі безліч гадзін.
І дзе той набытак!
І дзе малавечнасць!
Пісьмелны канец,
І ва ўсіх ён адзін.
Мы сята жылі
І не дбалі пра вечнасць...
Не верце наіўна: такому не быць!
За прыйд пякельны, прашу вас, не лайце.
Не плачце, не гінце, не памірайце,
Жыццё пачынаеце ізноўку любіць!
Адчай па-сапраўднаму водар і колер,
Кінуць свайго болю і роспачы ком
І слухай, як вербы шумяць усім голлем,
Асіны трапечуцца кожным лістком.
А рэкі ў нас хочучь жыць светла і чыста,
А не пасля ядзернай вечнай зімы.
За нуднымі рэчамі больш не таўчыся,
Змагайся за сонца,
за праўду,
за мір!

ГІСТОРЫЮ
КАМЕНЦІРУЕ...
СКАРБ

Сапраўдным востравам скарбаў стала зала Дзяржаўнага музея БССР, у якой размясцілася экспазіцыя выстаўкі, дзе прадстаўлены найцікавыя знаходкі, выяўленыя за апошнія трыццаць гадоў на тэрыторыі Беларусі.

— Беларуская зямля шчодро надзяляе нас незвычайнымі знаходкамі, — гаворыць

Паэзія Пімена Панчанкі — гэта сцвярдзенне вышэйшага маральнага сэнсу нашай эпохі, гэта імкненне адказаць на ўсе найбольш актуальныя праблемы і духоўныя шуканні. Матывы роздмуаў паэта навяяны самім жыццём у яго рэальных, простых і неабходных чалавеку ісцінах. Не выпадкова ў яго творчасці так часта гучыць тэма радзімы, яе гераічнага мінулага:

Беларусь старажытная!
Полацк, і Віцебск, і Тураў,
І Заслаўе, і Мінск,
І Гародня, і Крычаў, і Пінск.
Церпялівая ты,
І з тваёй працавітай натурай

У памяці ўспыхваюць.
Хто тут сябра, а хто тут вораг,
Нам разабрацца не цяжка...
А дома лісце зграбаць на дворык
Пабеглі Таня, Наташка...
Джэнтльмены мігам тут ашукаюць—
У белых манішках шакалы.

А дома дзеці мяне шукаюць,
І кнігі мяне чакаюць...
Пачнуць хлусіць, баламуціць,
подліцаць,

Балбатаць пра мір,
Хоць вайна ім сніцца.
А дома на белым сподачку —
Ружовыя брусыцы...
Вось так хвіліну, другую стаім
З прыглушанымі вачыма.

ЁСЦЬ ПРАРОКІ
Ў СВАЁЙ АЙЧЫНЕ

ШТРЫХІ ДА ПАРТРЭТА ПІМЕНА ПАНЧАНКІ

Нажыла ты павагу
І горы пагардлівых кпін.

Нас хрысцілі спрадвеку
Васілямі, Якубамі, Янкамі,
І бабулі, і маці
Вучылі суседзяў сваіх паважаць.
Наша мова,
Як «Слова аб Ігары»,
Задуменна-славянская,
І найлепшыя песні
Спявалі жанкі,
Як выходзілі жаць.

Шампаламі нас білі
Французскімі, прускімі.

Хто пытаў—
Ці мы плакалі, ці не плакалі!
Праваслаўных запісвалі
Царскія пісары
Рускімі,
А католікаў нашых
Пісалі заўсёды палякамі.

А ў тваім кожным прозвішчы,
У назвах паселішчаў, рэчак
І гісторыя трубіць,
І народная мудрасць жыве.
Аб народзе тваім
І сумленным, і чалавечным,
Аб зямлі партызанскай
Спрадвечная слава плыве.

Шчодрым душэўным цяплом сагрэты ўсхваляваныя строфы, адрасаваныя роднаму краю. Часцінка вялікай свету Беларусі — бяскрайняя ў сэрцы яе адданага сына.

Для паэта Пімена Панчанкі характэрны грамадзянскі, зацікаўлены погляд на сучаснасць, у якой натуральная прыгажосць быцця рэзка кантрастуе з палітычнай напружанасцю і дрэнным сацыяльным становішчам. Зборнік вершаў «На схіле веку», што выйшаў у выдавецтве «Советский писатель» у 1989 годзе, складзены на аснове папярэдніх кніг на роднай беларускай мове, ён дае ўсебаковае ўяўленне аб развіцці творчай індывідуальнасці паэта за апошнія гады.

Непасрэдная сувязь асабістага шчасця і дабрабыту з трывожнымі падзеямі, што адбываюцца ў самых аддаленых раёнах зямнога шару, — адна з асноўных тэм паэта Пімена Панчанкі. Нават любуючыся беларускай прыродай, калі прыгажосць напаяняе душу, лірычны герой паэта застаецца чалавекам свайго неспакойнага часу:

Эпоха наша не ціхая.
А мілыя сэрцу вобразы розныя

навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага музея БССР Ірына Масько. — За апошнія трыццаць гадоў у збор музея паступілі 102 скарбы. Ёсць сярод іх і унікальныя. У Смаргонскім раёне, напрыклад, пры расчытцы будаўнічай пляцоўкі быў знойдзены скарб арабскіх манет 9—10 стагоддзяў. Выстаўка будзе цікавай не толькі гісторыкам і нумізматам.

Н. ШЭЛЬДЫШАВА.

ТЭАТР
3 ДАНЕЦКА

Гастрольнае лета працягвае

дарыць сустрэчы з тэатральнымі калектывамі саюзных рэспублік. Працягвае гастролі ў Беларусі і Данецкі абласны музычна-драматычны тэатр імя Арцёма. З майстэрствам яго пазнаёміліся ўжо глядачы Бабруйска, а цяпер артысты з Данецка выступаюць на мінскай сцэне.

У гастрольнай афішы спектаклі, разлічаныя, як кажуць, на розныя мастацкія густы — «Дача Сталіна» У. Губарова, «Інтэрдзяўчынка» У. Куніна, «Зойчына кватэра» М. Булгакава, «Блэзе, або інтрыгі закаханых» сучаснага французскага драматурга К. Манье...

Пасля Мінска тэатр працягне выступленні ў Віцебску. Дарэчы, гэта яго трэці прыезд у рэспубліку. Папярэднія гастролі адбыліся ў 1937 і 1960 гадах.

УЗНОС
«КРУПІЦКІХ
МУЗЫКАЎ»

Фальклорна-этнаграфічны калектыў «Крупіцкія музыкі» вярнуўся з паездкі ў ФРГ, дзе прымаў удзел у Еўрапейскім маладзёжным тыдні ра-

А для гэтага трэба не пакланяцца, а пранікаць і разумець. Апяванне жыцця павінна быць заканамерным вынікам разумення працэсаў, што адбываюцца ў жыцці, а не падгледжаным у канцы задачна адказам:

Літаратурныя прайдзісветы
Над сексуальным сюжэтам ішачаць.
Моладзь ім не выхаваць,
Характары не выкаваць...
А для чалавецтва
Нарадзілі Ушачы
Добрых паэтаў
І Васіля Быкава,
Ён хадзіў туды,
Адкуль не вяртаюцца,
А ён вярнуўся.
Не перакінуў
На чужыя плечы
Ношку бяды і слёз.
Можа, таму
Я да праўды яго так гарнуся,
Як да бягомельска-ўшацкага шляху
У прысадах рабін і бяроз.

Месца паэта ў навакольным жыцці вызначаецца не тым, ці падабаецца ён («публіцы»), а тым, ці карысны ён ёй як прарок. І таму, калі ў верхах выдатнага беларускага паэта Пімена Панчанкі мы чытаем натхнёныя, патэтычныя гімны неўміручай Прыгажосці, закліканай унесці гармонію, парадак і светлую накіраванасць у раздзіраемы ракавымі супярэчнасцямі свет, які стаіць на мяжы катастрофы і вар'яцкага самазнішчэння, мы павінны ясна разумець: Пімен Панчанка ў гэтых панегрыках Прыгажосці і Розуму сцвярджае не прымат духу над рэальнасцю, а прымат духоўнасці над бездухоўнасцю. У гэтым бачыцца мне асноўны змест яго паэзіі, багатай думкай і паэтычнымі вобразамі.

Ад заклікаў паветра зноў трасецца...
Але, каб выбраць лепшую з дарог,
Патрэбна мудрасць працы,
Нашых сэрцаў;
Патрэбны маці, бацька, педагог.

А іх няма.
Альбо ў мізэрнай дозе.
Разлад.
Развод.
Сіроцтва ўсё часцей.
І ходзяць беспрытульна па дарозе
Мільёны нашых страчаных дзяцей.

А моладзь — наш народ.
Яны не госці.
Я раўнадушша зноў кляню са злосцю,
Звяртаюся да вас, нераўнадушных:
Хутчэй ратуйце маладыя душы!

Вобраз сучасніка, які стварае паэт, і трагічны, і аптымістычны. Пачуццё выверана розумам, а розум сагрэты пачуццём. Уяўленні яго бязмежныя і ў той жа час заўсёды акаймаваныя інтэлектуальным пранікненнем.

Своеасаблівым эпіграфам да зборніка Пімена Панчанкі «На схіле веку» служыць наступныя радкі:

Я не магу судзіць нікога,
Дарую многае братам.
Бо сам не быў любіцам бога
Я — пасівелы сірата.

Зборнік разбіты на тры цыклы, назвы якіх у нейкай меры даюць уяўленне пра характар вершаў, што складаюць цыклы: «Вяртанне ў строй», «Лясныя аблогі» і «З Непальскага шытка». У іх, нагледзячы на разнастайнасць тэм, можна выявіць і нейкую ўнутраную агульнасць, а менавіта настойлівае, мэтанакіраванае ўзвышэнне духоўных каштоўнасцей чалавека ў драматычных, а часам і трагічных сітуацыях сучаснасці. У гэтых цыклах вершаў характэрны для паэта публіцыстычны пафос перарастае ў філасофскае асэнсаванне чалавечага быцця, не страчваючы пры гэтым страснай палітычнай пэўнасці: нават да «вечных» праблем аўтар падыходзіць з пазіцыяй актыўнага барацьбіта за сацыялістычныя ідэалы.

Фелікс БАХЧЫНЯН.

зам з калектывамі з Італіі, Чэхаславакіі, ГДР, ФРГ. Гаспадары ўрачыстасці і замежных гасцей былі здзіўлены багаццем народных традыцый, прадстаўленых самадзейнымі артыстамі з Беларусі, высокім майстэрствам выканання імі народных танцаў.

Заслужаны дзеяч мастацтваў БССР У. Гром паведаміў, што творчая паездка «Крупіцкія музыкі» была звязана з дабрачыннай акцыяй: на сродкі, вылучаныя ад канцэртаў, закуплена сем тысяч аднаразовых шпрыцаў для дзіцячай бальніцы ў вёсцы Пяціўшчына.

І. ХАШКО.

